

УДК82=162.2

К. О. КУПРІЯНОВА, І. А. ЯРОШЕВИЧ

Донецький національний університет

**ЧОРНОБИЛЬСЬКІ МОТИВИ У ЗБІРЦІ ЛІНИ КОСТЕНКО «МАДОННА
ПЕРЕХРЕСТЬ»**

У статті досліджено специфіку чорнобильських мотивів у збірці Ліни Костенко «Мадонна перехресть». Досліджувані мотиви розглядаються як одні з ключових в поезії авторки, що веде до розуміння природи творчості поетеси. Запропонований аналіз дозволяє зрозуміти органічний взаємозв'язок найважливіших для поезії Ліни Костенко образів і мотивів. Це мотив минулого, пам'яті, самотності, байдужості людей по відношенню до природи.

Ліна Костенко, Чорнобиль, мотиви, природа, «Мадонна перехресть»

Творчість Ліни Костенко на мотивному рівні у своїх працях розглядали такі літературознавці, як Г. Клочек, І. Дзюба, Н. Головченко, О. Слоньовська, С. Барабаш та інші.

Чорнобильська земля здавна славилася чудовими краєвидами, щедрим врожаєм, прекрасними садами та лугами. Але однієї квітневої ночі 1986 року все змінилося назавжди. З тих пір ця земля стала іменуватися зоною – скаліченою, непридатною для життя місцевістю. Від цієї атомної катастрофи здригнулись серця всіх земляків, а слово «зона» не перестає лунає в цих серцях вже багато років. Ця подія ще надовго залишиться в пам'яті людства. Аварія на Чорнобильській АЕС стала новою точкою відліку в історії атомної енергетики, показала, наскільки небезпечна та позбавлена контролю сила атома і як неймовірно важко вгамувати її. Скільки б не минуло років – кожен пам'ятатиме цю страшну аварію, яка не має і не може мати минулого часу.

Ця страшна трагедія не залишила байдужим нікого. На неї відгукнулися в пресі такі письменники, як О. Гончар, Б. Олійник, І. Драч. Поезія не мовчала. Майже одночасно написані поеми Л. Горлача, С. Йовенко.

Не могла, звичайно, оминати цю тему в своїй творчості і Ліна Василівна Костенко. Взагалі природа завжди була і залишається досі для поетеси цілющим джерелом радості й натхнення. Природа постійно оживає в її думках, спогадах, даруючи душевну рівновагу.

Тема Чорнобиля яскраво відбилася не тільки в поезії, а й у житті поетеси. Ліна Василівна сама багато працювала у зоні як член експедиції по збереженню пам'яток чорнобильської культури і народилася на території, близькій до Чорнобиля, тому вона найпослідовніше розгортає катастрофічне сприйняття трагедії. Загалом, Чорнобиль у розумінні Ліни Костенко – місце, де «вмерла Україна».

Чорнобильські мотиви проходять крізь усю творчість поетеси: це і поетичні збірки, такі як «Річка Геракліта», «Мадонна перехресть», і «Записки українського самашедшого», це і повість «Зона відчуження», написана до десятиріччя трагедії на Чорнобильській АЕС.

Перш ніж перейти безпосередньо до аналізу деяких поезій, слід подати визначення поняття мотив. Згідно зі словником літературознавчих термінів, мотив – це неподільна смислова одиниця, з якої складається фабула: мотив відданості вітчизні, жертвності, зради коханого тощо. Мотиви рухають вчинками персонажів, збуджують їх переживання і роздуми, особливо тонко динамізують внутрішній світ ліричного суб'єкта. Отже, під мотивом розуміємо неподільну складову сюжету ліричного твору, його тему.

Особливо яскраво мотив Чорнобиля розкривається в останній поетичній збірці поетеси «Мадонна перехресть», що включає як нові вірші, так і ті, що не були видані раніше. Так само, як і в попередній збірці «Річка Геракліта», тут спостерігаємо і описи природи Чорнобильського краю до аварії, і після неї, і мотив байдужості людей до природи. Поруч із чорнобильським мотивом стоїть мотив самотності, який проходить крізь усю творчість поетеси. Але якщо у віршах, вміщених в «Річці Геракліті», переважає констатація атмосфери, яка зберігається в Чорнобилі вже довгий час, то у «Мадонні перехресть», окрім цього, вже наявні заклики ліричної героїні до людей не бути байдужими до природи, не повторювати помилок минулого.

В одному з віршів поетеса запитує: «*О земле моя, земле, кому ти дорога?*», роблячи акцент на тому, що колись «*світ славен був Платонами, / славен був Евклідами*», а тепер «*все всім до лампочки / до фені*» [2, с. 63]. У читача виникає сумнів «*отже й мені все "до фені?"*». Лірична героїня не знає, що буде далі зі світом, вона боїться, що люди не схаменуться і стан погіршитися, хоча здавалося б, що гірше вже нема куди. Підсумовуючими рядками вірша «*люди віруси, / от просто собі віруси на цій живій землі?!*» поетеса ніби дає читачеві змогу замислитися, що кожен з нас винен в тому, що зараз відбувається і що кожен може змінити ситуацію. Варто зазначити, що Ліна Костенко начебто звинувачує людей в цій страшній аварії та в екологічній проблемі загалом. Лірична героїня її поезій не вірить, що на цьому всі «*дзвони*» для людства закінчилися. Вона ставить українську трагедію в один ряд із Хіросімою і Фукусімою та приречено чекає на наступний «*дзвін*»: «*Потім, як усі ми, / почувла ратом дзвони Хіросіми. / А потім – дзвін Чорнобиля. / Ізону. / І серце дзвону в попелі руїн. / І Фукусіму, де вже й не до дзвону. / Який він буде, наш наступний дзвін?*» [2, с. 101].

Чорнобильська зона для ліричної героїні – це концтабір, з якого природа втекти не може. Все, що залишається людям – це попросити вибачення у живих істот, що там залишилися. «*Косуленько, пробач, що ти за дротом. / Я теж за дротом, тільки по цей бік*» [2, с. 59], у цих рядках відчувається розпач ліричної героїні, підкреслюється безсилість людини в порятунку природи.

У багатьох поезіях провідним є мотив самотності: «*Не половіють в полі колоски / Не ходять люди. М'ячки не скачуть. / В Чорнобиль повертаються казки. / Самі себе розказують і плачуть*» [2, с. 60]. Зараз в цьому краю немає людей, тварин, навіть рослин, нічого, крім горя, страждання, нікому навіть розповідати казок. Але тут є казки, спогади, що залишилися від щасливого минулого. Тут відчувається біль ліричної героїні, тугу за колись живим краєм України.

«*Сніги в снігах, руку скувала крига, і вербам руки з холоду звело. Біжить вовчиця – мати-роздобига, зеленим оком світить на село*» [2, с. 61], здавалося б, в цих рядках описано природу звичайного села, але далі спостерігаємо, що «те село давно уже як привид» і що тут свій слід вже залишила смерть. Завершальним для цієї поезії є образ вовчиці, яка виє вночі. На нашу думку, цей образ символізує самотність цього краю та підкреслює моторошність атмосфери цієї місцевості.

Також важливим є образ «*лісу, який горів*», що уособлює як Чорнобильську зону, так і всю нашу планету, яка зараз перебуває в небезпечному стані. Лірична героїня пам'ятає цей ліс ще живим і здається, що це було нещодавно, але зараз він «сумний, задуманий і чорний». Героїня жалкує щодо всієї планети, розуміння того, що одна людина не може змінити ситуацію, є свідченням того, що у всьому, що робиться зараз з планетою, винні виключно самі люди, вони самі знищують планету. Доказом цього є заключний рядок вірша: «*йшов гамадріл і кинув сигарету*» [2, с. 62].

Таким чином, чорнобильські мотиви у збірці «Мадонна перехресть» посідають першорядне місце серед всіх інших мотивів, бо перегукуються з мотивами самотності, минулого, пам'яті, що сприяють більш повному їх розумінню. Поетеса не просто доносить до людей ту атмосферу, опис природи чорнобильського краю, а й закликає людей до збереження навколишнього середовища, щоб більше таких аварій в історії людства не повторювалося.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ключек, Г. Д. Ліна Костенко [Текст] : навчальний посібник / Г. Д. Ключек. – Кіровоград : Степова Еллада, 1999. – 320 с.
2. Костенко, Л. В. Мадонна перехресть [Текст] / Л. В. Костенко. – К. : Либідь, 2012. – 112 с.
3. Лесин, В. М. Словник літературознавчих термінів [Текст] / В. М. Лесин, О. С. Пулинець. – К. : Радянська школа, 1965. – 477 с.

Получено 15.05.2015

К. А. КУПРИЯНОВА, И. А. ЯРОШЕВИЧ
ЧЕРНОБЫЛЬСКИЕ МОТИВЫ В СБОРНИКЕ ЛИНЫ КОСТЕНКО
«МАДОННА ПЕРЕПУТЬЯ»

Донецкий национальный университет

В статье исследовано специфику чернобыльского мотива в сборнике Лины Костенко «Мадонна перепутья». Исследуемые мотивы рассматриваются как одни из ключевых в поэзии автора, что ведет к пониманию природы творчества поэтессы. Предложенный анализ позволяет понять органическую взаимосвязь важнейших для поэзии Лины Костенко образов и мотивов. Это мотив прошлого, памяти, одиночества, равнодушия по отношению к природе.

Лина Костенко, Чернобыль, мотивы, природа, «Мадонна перепутья»

KRISTINA KUPRIYANOVA, IRINA YAROSHEVICH
CHERNOBYL MOTIVES IN THE COLLECTION OF POETRY OF LINA KOSTENKO
«MADONNA CROSSROADS»

Donetsk National University

In the paper we investigate the specificity of the Chernobyl motive in the collection Kostenko «Madonna of the crossroads». The investigated motives are considered as one of the key in the poetry of the author, which leads to an understanding of the nature of creativity poet. The proposed analysis allows us to understand the most important organic relationship to poetry Kostenko images and motives. This is a motive of the past, memory, loneliness, indifference towards nature.

Lina Kostenko, Chernobyl, motivation, nature, «Madonna crossroads»